

A Hortobágy denevérfaunája

Endes Mihály

The bat fauna of Hortobágy

Hortobágy in the Great Hungarian Plain, with its hot and dry climate in the breeding season does not offer favourable ecological conditions for bats. The author managed to record the constant or occasional presence of ten species (38.5% of the Hungarian fauna) or find literary hints on some others. All of these belong to seven different genera of the Vespertilionidae family. Breeding colonies of four species were found (*Myotis oxygnathus blythi* at one place, *Plecotus austriacus* at 10 places, *Eptesicus serotinus* at 3-4 places, *Nyctalus noctula* at 2-3 places), three further species are assumed to have breeding colonies (*Myotis dasycneme*, *Pipistrellus pipistrellus*, *Pipistrellus nathusii*), while the others could have been migrating specimens (*Miniopterus schreibersi*, *Eptesicus nilsoni*, *Vespertilio murinus*). Further systematic research would be required.

A jelen dolgozat egy korábbi előadásom (Endes, 2001) átdolgozott és kibővített anyaga, amelyhez Bihari Zoltán is szolgáltatott adatokat, segítségét ezúttal köszönöm meg.

Az alföldi fekvésű, csekély reliefenergiájú, 85-90 m tszf. magasságú, nagy szikes pusztákkal és mozaikosan elhelyezkedő agrárterületeivel, a tenyészidőben meleg-száraz klímával jellemezhető vidék nem nyújt ideális ökológiai feltételeket a denevérek számára. Összefüggő, idős állományú erdői szigetszerűek és kis kiterjedésűek, álló- és folyóvizeit nem kísérik fasorok. Telelőhelyül szolgáló barlangok (Bükk, Zemplén, Bihar-hg.) viszont már 65-130 km-re rendelkezésre állanak, s közel a Tisza-folyó völgye, amely kiváló vonulási utat képez. A településeket zömmel falusias jellegű, kertekkel körülvett egyszintes épületek jellemzik, a panel-magasházak száma, ahol vannak is, csekély.

Ami a Hortobágy denevérfaunájának feltártságát illeti, az nagy valószínűséggel nem éri el a kívánt mértéket, talán éppen a táj csekély eredményt ígérő volta miatt. Az első információkat a Magyar Természettudományi Múzeum gyűjtései szolgáltatták az 1959, 1970, 1972 és 1988 évekből, melynek során három fajt találtak. Schmidt és Szabó 1971-73 között bagolyköpet elemzések során észleltek egy fajt. Palotás és Demeter 1983 előtti években öt fajt említenek, amelyek közül három lokalitása kívül esik vidékünkön, egynek a diagnózisa pedig nem tekinthető egyértelműnek. Végül Sallai 1994-ből, Dobrosi 2000-ből közöl egy-

egy adatot. Magam közel húsz éve (1986-2004) vizsgálom a Hortobágy denevérfaunáját, és bár hálózásra, detektor használatára ezidáig nem volt lehetőségem, nyolc fajt sikerült kimutatnom. Meggyőződésem, hogy a további kutatások (táborok szervezése – HNP támogatással) jelentős eredményeket hoznának. A továbbiakban az adatok faunisztikai feldolgozása következik.

Tavi denevér (*Myotis dasycneme*)

Tiszacsege, 1987 szept. 12.: templompadláson egy példány, amely valószínűleg a Tisza árteréről származott. Dobrosi 2000-ben ugyanott észlelt szintén egy példányt. Ugyancsak 2000-ben a Kun György-telepen, *Tyto* köpetben találtam egy példányt.

Hegyesorrú denevér (*Myotis blythi oxygnathus*)

Nádudvar, 1972, *Tyto* köpetben egy példány (Schmidt-Szabó 1981). Ugyanitt 1991-ben 80 példányos (számos fiatal) kolóniát észleltem templomtoronyban. További megfigyeléseim: Püspökladány, 1991 templomtoronyban egy példány, Árkusmajor (Hortobágy), 1993 márc. 25. fűtött hodályban egy példány, Gyöngytanya (Kócsújfalu), 2000 július, egy példány, Hármashodály (Szásztelek), *Tyto* köpetben egy példány.

Szürke hosszűfűlű-denevér (*Plecotus austriacus*)

Hortobágyon a legelterjedtebb fajok közé tartozik, ám csupán kis állományokban. Zömmel templomokban, de lakóházakban, hodályokban is előfordul. Ahol *Eptesicus*

serotinus is él, az támadja, megharapja. Ilyen helyeken a *Plecotus* a tornyok lépcsőinek falába, eresztékeibe húzódik. Adataim 1987-2000 között: Polgár, Görbeháza, Újszentmargita, Tiszacsege, Darassa-pusztá, Balmazújváros, Nádudvar, Nagyiván, Kaba, Püspökladány. Utóbbi ponton Sallai (1994) is észlelte.

Hosszúszárnyú denevér (*Miniopterus schreibersi*)
A Magyar Természettudományi Múzeumban, 1959-ben, a Hortobágyi-halastónál, illetőleg 1970-ben Polgáron gyűjtött példánya van.

Törpedenevér (*Pipistrellus pipistrellus*)
Az e nemzetségbe tartozó példányokról (este, repülés közben) szóló egyszerű vizuális észlelések faji diagnózisa aligha fogadható el. Egy elpusztult példányát a Kun György-telepen hodályban találtam 2001-ben.

Durvavitorlájú denevér (*Pipistrellus nathusi*)
Tiszacsege, 1987, templomtoronyban egy elpusztult példányát találtam.

Kései denevér (*Eptesicus serotinus*)
Kis létszámú szülőszobáit találtam templompadlásokon 1991-ben: Polgár – 5 példány, Kaba – 5 példány, Püspökladány – 10 példány (itt Sallai 1994-ben is megfigyelte), Nádudvaron a templom tornyában néhány (a padlást a *Myotis oxygnathus* tömeg foglalta el).

Északi denevér (*Eptesicus nilsoni*)
Csikós-hodályból (Újszentmargita) 2003-ban, *Tyto* köpetből került elő egy példány. A legfrissebb forrásmunka (Szatyor 2000) alapján e nagyobb figyelmet érdemlő fajnak három magyarországi adata ismeretes (Bükk-, illetve Bakony-hegység). Azonban további, így rudabányai (*Strix* köpetből 1992-ben, Szentgyörgyi in verb.) és debreceni, a KLTE Állattani Intézetének gyűjteményében, *Vespertilio murinus* diagnózissal (redet. Endes M.) példánya mellett – lásd fentebb – a Hortobágyról is kimutattam. Utóbbi, alföldi megjelenései feltétlenül hozzájárulnak vonulási útja irányának és távolságának ismeretéhez, minthogy e téren határainkon kívül sincs elegendő információnk. Európai stabil, de szórványos populációi lefelé az Északi-Kárpátok, valamint a svájci és osztrák Alpok vidékéig terjednek. Az általában inkább helyben maradónak tartott faj (maximálisan 115 km megtett útját közlik: Schober-Grimmberger 1987), hímjei a mozgékonyab-

bak. Ezzel szemben Méhely (1900) Báziáson, Déli-Kárpátok nyugati lejtőjén, Belgrád magasságában találta (máig egyetlen adat Romániában: Vasiliu-Sova 1968) és 1991-ben Szlovéniában is szem elé került (Szatyor 2000). A felsorolt előfordulási pontok jelentősen meghaladják az irodalmi 115 km-es távolságot, bármelyik helységet is tekintjük kiindulási helyül, így Debrecen és Hortobágy 125-130 km, Báziás 450 km. Ugyanakkor feltételezhető, hogy a bakonyi (és szlovéniai) megfigyelés inkább alpi (150 km), mint kárpáti.

Fehértorkú denevér (*Vespertilio murinus*)
A Magyar Természettudományi Múzeumban 1988-ban Nagyivánon gyűjtött példánya található. Ez az adat nem szerepel a legújabb hazai elterjedési térképen (Szatyor 2000).

Korai denevér (*Nyctalus noctula*)
A vidék leginkább e faj számára kedvező, de tíz előfordulási pontja közül csupán két helyen van kislétszámú szaporodási közössége. Így az 1970-es években Hans Hackethal (in verb.) észlelte Hortobágy község területén faodúban, magam 2001-2004 között a Nagy-kapros pusztáján (Görbeháza) 6-10 példányos szülőszobáját, kis, ritkás akácligetben, természetes hasadékokban találtam. További adatok: a Magyar Természettudományi Múzeum gyűjteményében lévő példányok 1972-ből Ohatierdő, Tiszacsege, 1988-ból Hajdúszoboszló, Palotás és Demeter 1983 előtti adat: Ohati-erdő, Hortobágy-folyó, Pente-zug, Nagyiván-Sárosér. Saját megfigyelések: Balmazújváros templompadlás, 1986, egy példány: 1991, *Tyto* köpetből egy példány, Nádudvar templompadlás 1991, egy példány, míg 2000-ben három példány, szintén *Tyto* köpetből. Utóbbi helyek lehetnek telelési kísérletek, mint ahogyan a városi panel-épületekben az 1980-as évek során e faj kiszorította az ott egyeduralgoló *Eptesicus serotinus* állományait.

Összefoglaló

Az alföldi fekvésű, tenyészidőben meleg és száraz klímájú Hortobágy nem nyújt kedvező ökológiai feltételeket a denevérek számára. Szerzőnek húsz év alatt tíz faj (a magyar fauna 38,5%-át) állandó vagy alkalmi jelenlétét sikerült eddig kimutatni, illetőleg némelyikük-ről szórványos irodalmi adatokat találni. Ezek mindegyike a *Vespertilionidae* család hét

különböző nemzetségébe tartoznak. Négy faj szaporodási közösségét találtam (*Myotis oxygnathus blythi* 1 ponton, *Plecotus austriacus* 10 ponton, *Eptesicus serotinus* 3-4 ponton, *Nyctalus noctula* 2-3 ponton), további három faj esetében ez feltételezhető (*Myotis dasycneme*, *Pipistrellus pipistrellus*, *Pipistrellus nathusii*), a többi vonuló példány lehetett (*Miniopterus schreibersi*, *Eptesicus nilssoni*, *Vespertilio murinus*). További rendszeres kutatások lennének szükségesek.

Irodalom

Endes, M. 1990 Adatok a Hortobágy gerinces faunájához. Calandrella, IV., 2.: 28-35.

- Endes, M. 2001 Adatok a Hortobágy denevérfaunájához. III. Magyar Denevérvédelmi Konferencia, Tokaj, Előadás
- Méhely, L. 1900 Magyarország denevéreinek monographiája, 372+22 pp., Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest
- Palotás, G., Demeter, A. 1983 Mammals of the Hortobágy, In Mahunka, S. /edit./: The fauna of the Hortobágy National Park, II.: 413-421. Akadémiai, Budapest
- Sallai, R. B. 1997 Beszámoló a Bagolyvédők Baráti Körének munkájáról. A pusztá, 1/14.: 246-257.
- Schmidt, E., Szabó, L.V. 1981 Data to the small mammal fauna of the Hortobágy etc... In Mahunka, S. /edit./: The fauna of the Hortobágy National Park, I.: 409-411.
- Szatyor, M. 2000 Európa denevérei, 142 pp. Pannonia, Pécs
- Vasiliu, G.D., Sova, C. 1968 Fauna Vertebrata Romaniae, 296 pp., Bacau, Muz. Jud. Bac.